

комунікації є характерною ознакою, тим більше вимагають допомоги при подоланні тих чи інших мовленнєвих порушень.

Дослідження останніх років (О.Богдашина, Т.Скрипник, В.Тарасун, Г.Хворова, М.Шеремет, Д.Шульженко) показали, що за умови своєчасно розпочатої корекційної роботи можливе подолання аутистичних тенденцій і поступове входження дитини у соціум. У різному темпі, з різною результативністю, але кожна аутична дитина може поступово оволодівати складними для неї формами взаємодії з людьми. Враховуючи закономірності розвитку психіки аутичних дітей, співвідношення між первинним і вторинним дефектами, створивши корекційно-педагогічні умови для їх освіти та виховання можна досягти позитивних тенденцій розвитку їх особистості в адаптації до соціального середовища, навчання разом зі здоровими дітьми (за умови нормального інтелектуального розвитку), а у подальшому – забезпечити можливість здобути професію, створити сім'ю, самореалізуватися у суспільстві.

Створення індивідуально-орієнтованого на дитину з раннім дитячим аутизмом середовища, яке складається з психолого-педагогічних умов, засобів корекційного впливу, що сприятиме виникненню пізнавальної мотивації, бажанню проявити себе самостійно, сприятиме розвитку адекватного сприймання навколишнього середовища та створенню ситуацій, що спонукатимуть дитину до активної взаємодії з оточуючими людьми та комунікативної діяльності буде запорукою ефективного виховання й освіти дітей зі спектром аутистичних порушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Детский аутизм. Хрестоматия: учеб.пособие для студентов высших и средних педагогических, психологических и медицинских учебных заведений. / Сост. Л.М.Шипицына. Изд 2-е, перераб. и доп. – СПб.: Дидактика плюс, 2001. - 368 с.
2. Мамайчук И.И. Психокоррекционные технологии для детей с проблемами в развитии. СПб.: Речь, 2003. – 400 с.
3. Никольская О.С., Баенская Е.Р., Либинг М.М. Аутичный ребенок. Пути помощи. – М.: Теревинф, 2000. – (Особый ребенок). – 336 с.
4. Рождественська М.В., Конопляста С.Ю. Ранній дитячий аутизм: Навч. посіб. – К.: НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2004. – 69 с.
5. Шеремет М.К. Мовленнєва діяльність в системі підготовки дошкільників з ТПМ до школи. // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету: Серія соціально-педагогічна. Випуск VIII / За ред. О.В.Гаврилова, В.І.Співака. - Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В.С., 2008. – 476 с.
6. Шульженко Д.І. Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей: Монографія. – К., 2009. – 385 с.

УДК 376.36

ОСОБЛИВОСТІ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАЇКАННЯМ

Бегас Л.Д.

Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

У статті подано опис експериментальних методик щодо корекції заїкання із застосуванням засобів театралізованої діяльності, які впливають на різні сторони психофізичного стану дітей старшого дошкільного віку, що заїкаються. До комплексу лікувально-педагогічних заходів увійшли завдання для обстеження ігрової діяльності, логопедична ритміка, релаксаційні вправи, етюди, вправи, які розвивають увагу, увагу, пам'ять, мислення. Завдяки впровадженню комплексного підходу із застосуванням засобів театралізованої діяльності досягнута основна мета: усунення та послаблення мовленнєвих судом і супутніх розладів голосу, дихання моторики та мовлення, оздоровлення та зміцнення організму в цілому, позбавлення дитини неправильного ставлення до свого мовленнєвого дефекту, а також реадптація та адаптація старших дошкільників із заїканням.

Ключові слова: діти старшого дошкільного віку, корекційно-реабілітаційна робота, заїкання, ігри-драматизації, сюжетна гра.

Ключевые слова: *дети старшего дошкольного возраста, коррекционно-реабилитационная работа, заикание, игры-драматизации, сюжетная игра.*

Key words: *the children of senior preschool age, correction-rehabilitation work, stutter, play studies, topic game.*

Здійснений нами аналіз навчально-методичної літератури засвідчив недостатню теоретичну та практичну розробленість питань корекції заїкання дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. Більшість методик не пов'язують процес корекції заїкання з театралізованою діяльністю. Ті види роботи, які можуть детерминуватися як такі, що спрямовані на розвиток творчих навичок у старших дошкільників носять хаотичний характер і не можуть бути покладені в основу роботи з корекції заїкання засобами театралізованої діяльності.

Поняття театралізованої діяльності в контексті нашого дослідження набуває специфічного змісту: воно охоплює комплекс видів діяльності, що здійснюються в дошкільних навчальних закладах шляхом залучення дітей старшого дошкільного віку із заїканням до участі в культурних програмах з елементами театралізації. Специфіка в організації корекційних занять з елементами театралізованої діяльності визначається функціональним підходом, згідно з яким театралізація розглядається крізь призму комплексної реалізації розвиваючої, корекційної та розважальної функцій у процесі її організації.

У процесі нашого дослідження передбачалося:

1. Вивчити анамнестичні дані.
2. Визначити рівень сформованості творчої участі дошкільників у сюжетно-рольових іграх та ступінь комунікації в них.
3. З'ясувати рівень розвитку темпо-ритмічної організації руху, уміння зовнішньо виявляти емоційні переживання, вміння керувати собою.
4. З'ясувати уміння дітей самостійно користуватися не мовленнєвими засобами комунікації на основі уявлення та уяви, самостійно розробляти короткі сценарії імітаційних вправ.

Для вирішення даних завдань на основі теоретичного аналізу науково-літературних джерел та наших дослідницьких передбачень нами була розроблена методика обстеження дошкільників які заїкаються: підібрані завдання, які, з нашої точки зору, дають можливість дати об'єктивну оцінку рівня сформованості передумов театралізованої діяльності.

Насамперед вивчалось, як дитина що заїкається самостійно справляється з завданням. У випадку, якщо вона не справлялась із завданням або допускала помилки, їй надавалася певна допомога.

На основі представленої експериментальної методики, яка включала чотири блоки завдань, нами були визначені оцінні критерії вивчення особливостей театралізованої діяльності у дітей старшого дошкільного віку із заїканням:

- рівень розвитку уявлення, вміння самостійно користуватися немовленнєвими засобами комунікації на основі уявлення та уяви, уміння придумати та показати етюд на вільну тему;
- достатність розвитку слухової уяви та чітке відтворення темпу та ритму;
- розуміння у розпізнанні емоційних станів та зовнішніх переживань;
- реакція на пропозицію пограти;
- вміння фантазувати під час гри та перевіряючись у героя казки, самостійно створити та реалізувати творчий задум, придумувати оригінальні сюжети з подальшим розігруванням їх під час театралізованої діяльності;
- вміння створювати яскраві образи персонажів, передавати їх своєрідність за допомогою немовленнєвих засобів виразності, використання діалогів;
- інтерес до театралізованої діяльності, бажання розіграти створені сюжети, добирати відповідно до теми, змісту необхідні атрибути, ігровий матеріал;
- дотримання колегіальності;
- тривалість театральних дій.

Як відомо, розслаблення м'язів та емоційне розслаблення є головною умовою правильного мовлення [5, с. 9]. Більшість дітей із заїканням в процесі мовленнєвого спілкування відчують тривогу, невпевненість, страх. Їм притаманні дисбаланс між процесами збудження та гальмування і підвищена емоційність. Будь-які, навіть незначні стресові ситуації викликають нервову напругу і підсилюють прояви заїкання. І навпаки, більшість дітей із заїканням вільно розмовляють, коли вони спокійні. Стан спокою забезпечується за допомогою загального розслаблення м'язів. Емоційне збудження також послаблюється при достатньому розслабленні м'язів. Навички розслаблення відпрацьовувалися нами шляхом виконання спеціальних вправ [3, с. 14].

Вивчаючи особливості творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку із заїканням, ми використовували основоположні ідеї праці Л.С.Виготського «Уява та творчість в дитячому віці» про те, що найважливіша риса уяви – «прагнення уяви до втілення». Творчий акт можна вважати завершеним, якщо він втілений у зовнішньому вигляді, а результатом дитячої творчості є створення нового [4, с. 38].

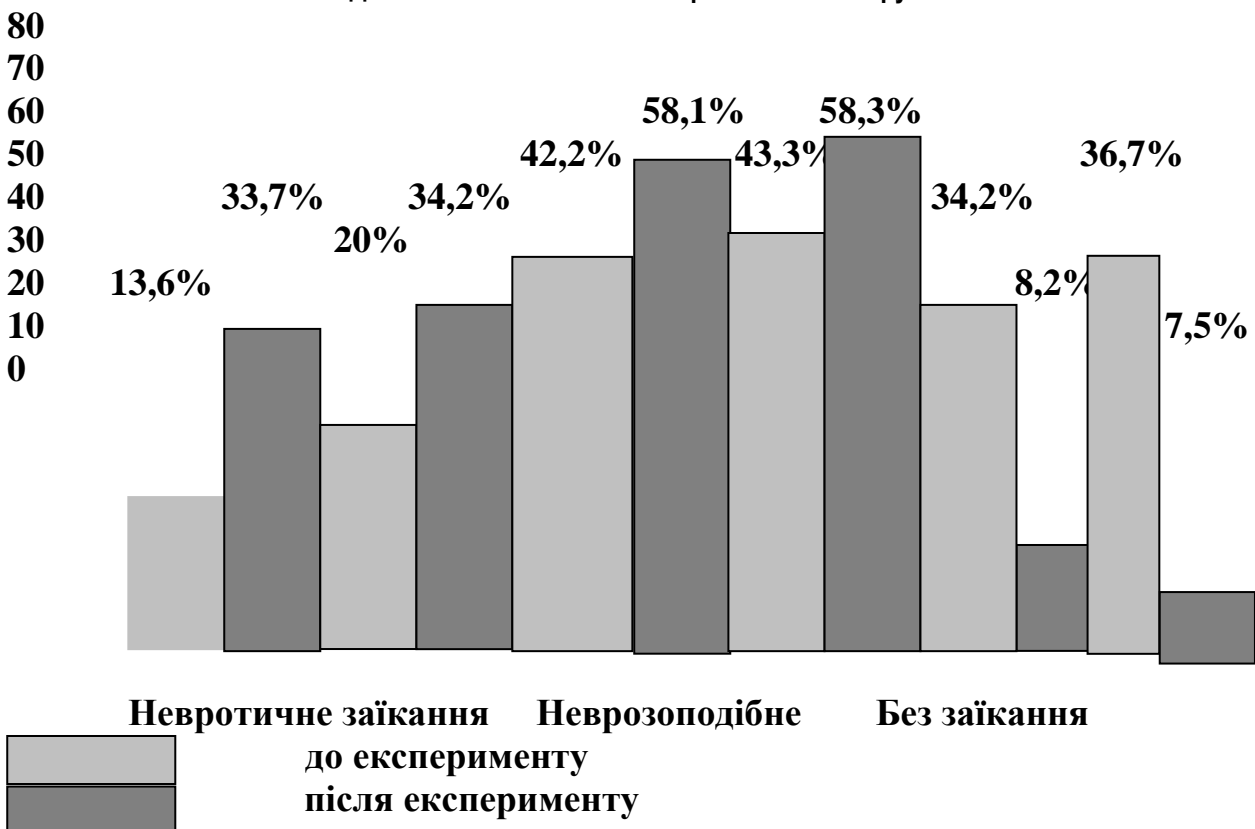
Зовнішній прояв емоційних переживань (міміка) відіграє важливу роль у спілкуванні і є його безсловесним засобом. Малорухома міміка часто свідчить про бідність емоційно-вольової сфери дитини. Тому для розвитку міміки ми вважали за потрібне провести з дітьми спеціальні мімічні етюди, які були розроблені нами на основі метода Г.М. Ситіна і адаптовані для старших дошкільників із заїканням [2, с. 19].

Показниками оптимальної моделі розвитку сюжетно-рольової гри як провідної діяльності у старшому дошкільному віці є: поява планомірно спланованого й розгорнутого сюжету; перехід від відображення у грі особистого до відображень подій суспільного життя; здатність передавати у ролі не лише узагальнений характер людей, їхню діяльність, події, а й типізувати, індивідуалізувати їх; зміщення акцентів гри з процесу на результат, прагнення якісно виконувати роль; використання в грі предметів-замінників; перехід від зображення зовнішнього боку життєвих явищ до передачі їхньої суті; поява особистих планів розгортання гри, визначення її перспектив та уточнювальних ігрових дій; посилення й зміна ролі організаторів гри; подолання суперечності між придумуванням дитиною сюжету та можливістю його реалізувати [1, с. 21].

Для обстеження ігрової діяльності старших дошкільників із заїканням нами, на основі методик Г.А.Волкової і М.І.Тележнікова про використання ігрової діяльності в корекції заїкання, методики сюжетних ігор М.І.Геркіної, методу ігротерапії (З.Фрейд, Д.Б.Ельконін, А.И.Захаровов), методики роботи з казкою (А.М.Богуш, Н.В.Лисенко, В.О.Сухомлинський, Є.О.Фльоріна) та методичних рекомендацій А.В.Ястребової, А.А.Леоньєва, Т.А.Ладиженської щодо особливостей комунікації дітей старшого дошкільного віку із заїканням, були розроблені спеціальні завдання.

Аналіз результатів даного дослідження виявив ряд проблемних моментів в організації театралізованої діяльності з дітьми старшого дошкільного віку: проекція на організацію театралізованої діяльності методів дошкільної педагогіки, недостатня реалізованість розвиваючої функції театрального мистецтва у практиці дошкільних навчальних закладів, різне розуміння педагогами цільових установок, змісту, структури, організації занять театралізованою діяльністю з дітьми.

Динаміка показників в експериментальних групах

Опитування дітей показало, що вони надають перевагу індивідуальним іграм і тільки незначна кількість дітей вказала на те, що їх приваблюють ігри колективні (настільні, гра у м'яч тощо). Люблять використовувати під

час гри іграшками, які подобаються їм, грають ними тривалий час. Їм подобається відвідувати музичні заняття та малювати декорації. Вони залюбки уявлять себе казковими героями, прагнуть виступати на сцені у присутності глядачів, серед яких хотіли б бачити рідних, друзів, вихователів.

У результаті виконання старшими дошкільниками експериментальних завдань було виявлено, що:

- уявлення дітей про театр були дуже обмеженими, тобто вони виявили найелементарніші знання про функціональні особливості театру, виходячи з власного життєвого досвіду;

- загальне розслаблення організму досягалось тільки за допомогою регулярного та систематичного виконання спеціально розробленого комплексу вправ;

- переважна більшість дітей не вміє передавати свої емоції за допомогою міміки обличчя і тому потребувала допомоги експериментатора у вигляді показу карток із зображенням відповідної емоції і розповіді про причини її прояву, виконання завдання разом з експериментатором, взагалі їм набагато легше було прокоментувати свої дії;

- відношення до колективної гри нерівнозначне; діти надавали перевагу грі підгрупами із 3-4 осіб, але кожен грав по-своєму, забуваючи про тих, хто грав поруч; виконання ролей відрізнялось однотиповими діями і гра проходила майже без слів; найбільша частина дітей надала перевагу грі на самоті.

Загалом вся система дослідження сприяла тому, що переважна кількість дітей виявила цікавість до участі в театралізованій діяльності. Значно збагатився зміст сюжетно-рольових ігор, які стали більш тривалими і різноманітними. В організації ігор діти стали виявляти більше самостійності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Артемова Л.В. Театрализованные игры дошкольников. М. Просвещение, 1991.
2. Арутюнян Л.З. Комплексная система устойчивой нормализации речи заикающихся. М., 1990.
3. Выготский Л.С. Психология искусства. – М.: Лабиринт, 1997.
4. Выготский Л.С. Собр. соч. – М., 1982. Т. 4, 5.
5. Поварова И.А. Заикание: диагностика и коррекция темпоритмических нарушений устной речи. Монография. – СПб.: Речь, 2005.

УДК 372. 461:616.89

ІНТОНАЦІЯ ТА ПРОСОДІЯ: ТОТОЖНІСТЬ ЧИ ВІДМІННІСТЬ ПОНЯТЬ

Боряк О.В.

Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

У статті визначено основні напрями дослідження понять «інтонація» та «просодія» в спеціальній, методичній, лінгвістичній, психолого-педагогічній літературі, розкрито основні складові компоненти виразної сторони мовлення, вплив темпо-ритмічних засобів на її емоційний бік. Зроблено ґрунтовний аналіз складових компонентів та визначено спільні та відмінні риси мелодико-інтонаційної та темпо-ритмічної (просодичної) сторони мовлення.

Ключові слова: інтонація, просодія, компоненти просодичної сторони мовлення, темпо-ритмічна сторона мовлення, експресивне мовлення.

Ключевые слова: интонация, просодия, компоненты просодической стороны речи, темпо-ритмическая сторона речи, экспрессивная речь.

Key words: intonation, prosodic, component prosodic side of speech, expression of speech.

На лінгвістичних поняттях про правильність мовлення будується лінгвістична характеристика різних його порушень: імпресивного (сприймання) та експресивного (відтворення), усного та писемного; різних сторін (компонентів) мовлення: фонетичного, лексико-граматичного, мелодико-інтонаційного та темпо-ритмічного (просодичного).

Як відомо, в експериментальній фонетиці тривалий час мовленнєва інтонація ототожнювалася з мінливим у часі тоном, який сприймався на слух. Цей тон частіше всього називали мелодикою або мелодією. Це було пов'язане з тим, що, по-перше, мовленнєва інтонація тісно переплетена з просодією; по-друге, при дослідженні мовленнєвої інтонації сьогодні залишається дієвим метод її слухового сприймання. До останнього часу ці ознаки (інтонація та просодія) усного мовлення чітко не диференціюються. Відсутність чіткої диференціації між даними компонентами усного мовлення, на нашу думку, у першу чергу пов'язана з тим, що ще